

MILAN MATIJEVIĆ, VESNA BILIĆ I SINIŠA OPIĆ, PEDAGOGIJA ZA UČITELJE I NASTAVNIKE

Školska knjiga i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016., 503. str.



Knjiga *Pedagogija za učitelje i nastavnike* sastoji se od osamnaest poglavlja kojima prethodi predgovor, a nakon zadnjeg poglavlja slijede mali pedagoški rječnik, literatura, kazalo imena i kazalo pojmova. Poglavlja su u knjizi organizirana na način da svakom razmatranju teme unutar poglavlja prethode pitanja na koja će se dati odgovor u pojedinome poglavlju, a na kraju svakoga poglavlja su poticaji za razmišljanje, ponavljanje i raspravu te preporuke za čitanje. Neka poglavlja na kraju sadrže i primjere radionica koje se tiču sadržaja o kojima je bilo riječ unutar poglavlja i mogu se iskoristiti za rad u pedagoškoj praksi.

U predgovoru knjige autori ističu da je namijenjena sadašnjim i budućim nastavnicima kao uvod u probleme kojima se bavi pedagoška teorija i pedagoška praksa te ih pozivaju da kritički razmišljaju o pročitane, kao i o odgojno-obrazovnoj praksi kojoj svjedoče.

Osamnaest poglavlja knjige mogu se podijeliti na devet tematskih cjelina. Prvih pet poglavlja predstavlja uvod u osnovne pojmove i probleme pedagogije u današnje vrijeme i kroz povijest. Drugi dio čine šesto i sedmo poglavlje u kojima se kreće na razmatranje pedagoških pojmova vezanih uz nastavu. Osmo i deveto poglavlje čine treću cjelinu koja se bavi odgojnim pitanjima koja se ne odnose isključivo na nastavu i školu – bave se obiteljskom pedagogijom i odnosima među učenicima. Četvrtu cjelinu čine deseto, jedanaesto i dvanaesto poglavlje koji se usmjeravaju na probleme u ponašanju učenika. Peta cjelina sastoji se od trinaestog i četrnaestog poglavlja, a usmjerava se na odgojne utjecaje izvan obitelji i škole – na pedagogiju slobodnog vremena i na medijsku pedagogiju. Posljednja četiri poglavlja čine zasebne cjeline, a govore o pedagoškoj komunikaciji, osnovnim didaktičkim problemima, osnovama metodologije pedagoškog istraživanja te o alternativnim pedagogijama i pedagoškome pluralizmu.

Prvi dio knjige započinje poglavljem „Znanost ili znanosti o odgoju i obrazovanju“, u kojem je pedagogija određena kao znanost o odgoju. Prikazuju se različite definicije pojmova odgoj i obrazovanje, koji su određeni kao osnovni pedagoški pojmovi, potom se određuje mjesto pedagogije u sustavu znanosti, problematizira se odnos pedagogije i drugih društvenih znanosti, kao i odnos pedagogije i andragogije te pedagogije i metodike. Na kraju poglavlja, čitatelji se pozivaju na razmišljanje o odgoju u budućnosti, daju

se preporuke za daljnje čitanje o ovim problemima te se čitatelje poziva da dok čitaju knjigu stalno razmišljaju o pitanjima: „zašto, kako i može li drukčije“. Drugo poglavlje, „Učiti iz povijesti pedagogije“, daje povijesni pregled pedagogijske teorije i pedagoške prakse. Prikazani su odgoj u robovlasničkim društvima – Sparti, Ateni i antičkome Rimu, kao i najpoznatiji filozofi koji su promišljali o pedagogijskim problemima, te je prikazan odgoj u feudalno doba. Predstavljeni su pioniri pedagogije u svijetu: Jan Amos Komensky, Jean Jacques Rousseau, Johann Heinrich Pestalozzi, Johann Friedrich Herbart i Friedrich Fröbel te njihove pedagoške misli. Potom su prikazani poznati pedagozi 20. stoljeća u svijetu, a osobito su istaknuti: Rudolf Steiner, Maria Montessori, Helen Parkhurst, John Dewey, Anton Semjonovič Makarenko, Alexander Sutherland Neil, Célestin Freinet, Jerome Seymour Bruner i Benjamin Samuel Bloom. Na kraju poglavlja prikazana su obilježja pedagogije u Hrvatskoj i njeni najznačajniji pedagozi. Dan je popis značajnih pedagoških djela 20. stoljeća u Hrvatskoj te je u kratkim crtama prikazano djelovanje istaknutih hrvatskih pedagoga: Stjepana Basaričeka, Stjepana Matičevića, Stjepana Patakija, Pere Šimleše, Martina Petančića, Vilka Švajcera, Vladimira Poljaka, Vladimira Mužića, Ante Vukasovića i Vladimira Jurića. Na samome kraju poglavlja istaknuta je važnost poznavanja povijesti pedagogije radi boljeg razumijevanja trenutnih zbivanja. Treće poglavlje, „Odgoj“, bavi se ulogom odgoja u životu čovjeka, daje se kronološki pregled shvaćanja odgoja od stare Grčke do kraja 19. i početka 20. stoljeća. Posebno su istaknuti pristup odgoju u duhovno-znanstvenoj pedagogiji, kritičko-racionalistički pri-

stup odgoju, emancipacijski pristup odgoju i humanistički pristup odgoju, koji su se pojavili unutar 20. stoljeća. Potom su prikazani neki pogledi na odgoj u 21. stoljeću te izazovi odgoja u doba globalizacije. Prikazane su tradicionalna i suvremena uloga odgojitelja i odgajanika, kao i njihov odnos. Objašnjavaju se pojmovi intencionalnog i neintencionalnog odgoja, odgoja u užem i širem smislu te učenja i obrazovanja. Četvrto poglavlje, „Socijalizacija“, prikazuje tradicionalne teorije socijalizacije i suvremeno shvaćanje socijalizacije kroz relacijsku teoriju, dan je i pregled teorija na kojima se zasniva suvremeno shvaćanje socijalizacije. Navedeni su čimbenici socijalizacije: obitelj, vršnjaci, škola, mediji i drugi čimbenici te je istaknuta njihova međusobna povezanost. Potom se promatra socijalizacija u vremenu globalizacije, a u tom kontekstu posebno je istaknuta uloga informacijsko-komunikacijske tehnologije i važnost interkulturalne pedagogije. Ističe se da je socijalizacija cjeloživotan proces te se tabličnim prikazom Eriksonove teorije društvenog razvoja prikazuju različiti aspekti odnosa pojedinca i društva u različitim životnim razdobljima. Posljednje, peto, poglavlje prvoga dijela, „Moć i granice odgoja“, problematizira pitanja nasljeđa i odgojnog utjecaja u životu pojedinca. Prikazane su teorije koje razmatraju ta pitanja i imaju suprotstavljena stajališta: teorija nativizma, koja ističe ulogu nasljeđa i sumnja u moć odgoja; teorija empirizma, koja ističe da odgoj i okolina više utječu na pojedinca nego njegove genetske predispozicije; teorija kovergencije, koja ističe da na pojedinca podjednako utječu i urođenje predispozicije i utjecaju iz okoline; te dinamička teorija o razvoju, koja ističe ulogu samog pojedinca koji

vlastitom aktivnošću iskorištava genetske predispozicije i mogućnosti koje mu pruža okolina ili pak to ne čini. Na kraju se naglašava da je glavni cilj pojedinačne aktivnosti samoaktualizacija.

Drugi dio knjige započinje poglavljem „Ciljevi, sadržaji i područja odgoja“. U ovom poglavlju objašnjava se što označava pojam cilj(evi) odgoja. Prikazane su Bloomova te Andersonova i Krathwohlova taksonomija ciljeva u kognitivnome području. Objašnjen je pojam ishodi odgoja i obrazovanja te je naznačeno da se oni odnose na kognitivno, afektivno i psihomotoričko područje. Istaknuto je da se ishodi učenja u novije vrijeme često prikazuju u obliku popisa kompetencija koje se trebaju ostvariti te da se na taj način mogu iskazati samo ishodi u kognitivnom i psihomotoričkom području, no ne i u afektivnom području. Potom je stavljen u vezu odnos ciljeva i očekivanih ishoda s odgojno-obrazovnim programima u kojima su naznačeni sadržaji i aktivnosti glavnih subjekata odgojno-obrazovnog procesa te je prikazano kako se od odgojnih ideala dolazi do odgojno-obrazovnih ishoda. Sedmo poglavlje, „Načela, strategije i metode odgoja“, polazi od definicije pedagoških načela te se posebno nabraja neka načela. Od pedagoških načela prelazi se na ostvarivanje tih načela u odgojno-obrazovnome procesu kroz strategije, metode odgoja i metodičke scenarije. Definiraju se svi navedeni pojmovi te se navode različite podjele nastavnih metoda i njihova najznačajnija obilježja. Promatraju se strategije i metode odgoja iz, u suvremeno vrijeme prihvaćenih, perspektiva - konstruktivističke i humanističke pedagojske teorije. Navode se čimbenici koji uvjetuju izbor odgojno-obrazovnih metoda te se dovode u vezu

stil odgoja (autoritarni, popustljivi, indiferentni i autoritativni) i izbor odgojno-obrazovne strategije. Zaključak poglavlja je da je iznimno značajan pedagoški pluralizam i pluralizam odgojno-obrazovnih metoda jer ne postoji jedna koja se može odrediti kao najbolja.

Treći dio knjige započinje poglavljem „Odgoj u obitelji i obiteljska pedagogija“. Problematiziraju se izazovi s kojima se susreće suvremena obitelj, navode se roditeljski stilovi i njihova obilježja te odrednice koje obilježavaju pozitivne obiteljske odnose. Istaknuti su neki savjeti roditeljima za odgoj djece, a poglavlje završava razmatranjem problema krize obitelji te se ističe važnost prilagodbe obitelji izazovima budućnosti i uočavanje važnosti odgojne uloge koju obitelj ima i koju ne smije zanemariti. Deveto poglavlje, „Odnosi među učenicima u razredu“, bavi se pitanjima odnosa među učenicima. Ističu se obilježja pozitivnih, podržavajućih i prijateljskih odnosa u razredu, kao i negativnih, nepodržavajućih i neprijateljskih odnosa. Ističe se na koji način ti odnosi utječu na dijete te se posebno naglašava utjecaj vršnjačkih grupa u razredu i školi te njihova dinamika i mehanizmi kojima se prenose norme grupe. Prikazana su i polazišta za smanjivanje problema u razredu s obzirom na problem odnosa među učenicima.

Desetim poglavljem, „Internalizirani oblici ponašanja“, započinje četvrti dio knjige. Istaknuti su sljedeći internalizirani oblici ponašanja: potištenost, plašljivost, povučenost i prkos (kao aktivno-pasivni oblik ponašanja). Nakon objašnjenja svakog od navedenih ponašanja istaknuti su pedagoško-preventivni postupci za ta ponašanja. U zaključku je istaknuto kako internalizirani oblici po-

našanja, za dijete, mogu biti još opasniji od eksternaliziranih oblika ponašanja te da nastavnici i škola djeci moraju pružiti svu pedagošku potporu koja im je potrebna. Jedanaesto poglavlje, „Agresivni učenici u razredu“, prikazuje obilježja i oblike agresivnog ponašanja učenika – otvorene i prikrivene oblike agresivnosti te obilježja reaktivne i proaktivne agresivnosti. Agresivnost se objašnjava kroz instinktivističke, situacijske, socijalne i kognitivne teorije agresivnosti. Navedeni su individualni, obiteljski i školski čimbenici rizika, a ističe se i uloga vršnjaka na agresivno ponašanje učenika, kao i uloga društvenog konteksta i medija. Na kraju poglavlja navedeni su načini na koje učitelji mogu pomoći agresivnoj djeci u razredu te aktivnosti i mogućnosti učenja koje se mogu primijeniti s obzirom na problem kojega učenik ima. Dvanaesto poglavlje, „Nasilje među učenicima“, prikazuje vrste i obilježja nasilja među učenicima. Navedena su i objašnjena obilježja klasičnog (fizičko, verbalno, spolno i relacijsko) i elektroničkog nasilja te razlike između te dvije vrste vršnjačkog nasilja. Prikazane su i objašnjene različite uloge djece u nasilju: počinitelji, žrtve i ostali sudionici u nasilju – promatrači. Osobito je naglašena uloga ove zadnje skupine učenika – promatrača, u prevenciji nasilja. Na kraju poglavlja naznačene su implikacije za praksu i dan je prikaz prevencije školskog nasilja kroz vanjsku, unutarškolsku, programsku, sadržajnu i stručnu integraciju.

Peti dio knjige počinje trinaestim poglavljem „Odgoj izvan obitelji i škole“. Ovo poglavlje bavi se pedagogijom slobodnog vremena. Ističe se uloga koju slobodno vrijeme ima u životu djece i adolescenata te se slobodno vrijeme promatra kao

prostor za razvoj cjelovite ličnosti djeteta, ali i kao mogući čimbenik neprilagođenog i delinkventnog ponašanja. Naglašava se položaj novih medija u slobodnom vremenu djece te koristi, kao i negativne strane pretjerane upotrebe medija. Ističe se važnost uspostave ravnoteže između pasivnog i aktivnog načina provođenja slobodnog vremena te uloga koju škola i obitelj imaju u vođenju učenika u razvoju vještina potrebnih za organizaciju vlastitog života. Četrnaesto poglavlje, „Medijski odgoj“, progovara o okruženju u kojem današnja djeca i mladi žive te o ulozu koju mediji imaju u njemu. Određuju se problemi kojima se bavi medijska pedagogija. Prikazuje se odnos formalnog, neformalnog i informalnog učenja te uloga koju digitalni mediji imaju u informalnome učenju. Kao negativna pojava koja se veže uz medije, ističe se cyberbullying te su opisane dvije vrste internetskog nasilja – izravan napad i napad preko posrednika. Na kraju se ističe odnos odgoja uz digitalne medije i ostalih subjekata odgoja, a preporučuje se kontrolirano i usmjeravano korištenje medija koje bi se trebalo usmjeriti na sve ono pozitivno što mediji nude.

Šesti dio knjige čini petnaesto poglavlje „Komunikacija u odgoju i obrazovanju“. Ističe se važnost koju komunikacija ima u odgojno-obrazovnom procesu te da je komunikacija složen fenomen koji se objašnjava različitim modelima, a istaknuti su i objašnjeni: linearni model komunikacije, interakcijski model komunikacije, transakcijski model i suvremeni modeli interpersonalne komunikacije. Navode se i obilježja komunikacijskog procesa te se posebno objašnjavaju verbalna i neverbalna te djelotvorna i nedjelotvorna komunikacija. Ističe se važnost slušanja, osobito aktivnog slušanja

te komunikacijskog stila. Navedena su i objašnjena tri komunikacijska stila: agresivni, neasertivni i asertivni stil komunikacije, a asertivna je komunikacija istaknuta kao najpoželjniji stil komunikacije. S obzirom na djelotvornu i nedjelotvornu komunikaciju analiziraju se različite vrste poruka (ti – poruke, ja – poruke i cjelovite poruke) te se prikazuju pravila djelotvorne komunikacije nastavnika. Prikazuju se i oblici nedjelotvorne komunikacije u školi te se daje usporedba djelotvorne i nedjelotvorne komunikacije. Ističe se važnost komunikacije u rješavanju sukoba te su istaknute metode rješavanja sukoba, kao i koraci u rješavanju sukoba u školi.

Sedmi dio knjige je šesnaesto poglavlje „Teorija nastave i obrazovanja“. Istaknuti su pedagozi koji su posebno zaslužni za razvoj didaktike te je naglašeno da rezultate njihovih učenja danas prepoznamo kroz dvije danas dominantne didaktičke ideje: predavačko-prikazivačku didaktiku i konstruktivističku didaktiku. Prikazana su obilježja tih ideja te su istaknute prednosti konstruktivističke didaktike, ali i to da pojedini autori imaju podijeljena mišljenja o njoj. Odnosi učenika i nastavnika u nastavnom procesu prikazani su didaktičkim trokutom i didaktičkim četverokutom. Objašnjeni su pojmovi: nastavni program, obrazovna tehnologija, kurikulum (prikazane su i teorije kurikuluma) i vrednovanje. Na kraju poglavlja naglašena je potreba aktivne uloge i nastavnika i učenika u nastavnome procesu te važnost njihove suradnje.

Sedamnaesto poglavlje „Znanstveno proučavanje odgoja i obrazovanja“ čini osmi dio knjige. Čitatelje se uvodi u pojam metodologije, navedene su i objašnjene vrste istraživanja u pedagogiji, prikazane su dvije paradigme u metodologiji – kvalitativna i kvantitativna i njihova glavna obilježja, prikazani su i objašnjeni različiti nacrti istraživanja, kao i metode prikupljanja podataka. Objašnjeno je uzorkovanje i različite vrste uzoraka, navedene su i objašnjene mjerne skale i skale (samo)procjene. Definirane su i objašnjene hipoteze i varijable u istraživanju, središnje vrijednosti, mjere disperzije, korelacije, normalnost distribucije, testiranje razlika aritmetičkih sredina i hi-kvadrat test. U zaključku je istaknuta uloga metodologije za razvoj i znanstvenost pedagogije.

Posljednji dio i posljednje (osamnaesto) poglavlje „Može i drukčije“, stavlja naglasak na važnost pedagoškog pluralizma. U njemu se predstavljaju neke alternativne pedagogije te je istaknut utjecaj koji su imale (i još uvijek imaju) na pedagošku teoriju i na pedagošku praksu. Ističe se važnost pedagoškog pluralizma za zadovoljenje osnovnih ljudskih prava i slobode u mišljenju i odabiru, a čitatelji se potiču na promišljanje o mogućnostima drukčijih pedagoških pristupa od onih na koje su uglavnom naviknuti.

Sani Kunac,

Odsjek za pedagogiju
Filozofski fakultet u Splitu
skunac@ffst.hr

